ଗାନ୍ଧୀଙ୍କ ୧୫୦ତମ ଜନ୍ମ ବର୍ଷରେ

ଗାନ୍ଧୀ ଜଣେ କମ୍ୟୁନିଷ୍ଟ !

ବୀରେନ୍ଦ୍ର ନାୟକ

ଗାନ୍ଧୀ ନିଜେ କହିଥିଲେ[୧] ଗାନ୍ଧୀବାଦ ବୋଲି ସେପରି କିଛିନାହିଁ । ସେ ପଟେ ଆମ୍ବେଦକର ଗାନ୍ଧୀଙ୍କ ଉକ୍ତିକୁ ଅସ୍ୱୀକାର କରି କହିଲେ[୨] ଯେ କେତେକଙ୍କର (*ଗାନ୍ଧୀବାଦରେ*) ବିଶ୍ୱାସ ଏତେ ଗଭୀର ଯେ ସେମାନେ ଏହାକୁ ମାର୍କ୍ସବାଦର ବିକଳ୍ପ ବୋଲି ଦାବି କରିବାକୁ କୁଣ୍ଠିତ ହୁଅନ୍ତି ନାହିଁ । କିନ୍ତୁ ଲୁଇ ଫିସର (Louis Fischer)ଙ୍କୁ ଚକିତ କରି ଗାନ୍ଧୀ କୁହନ୍ତି ସେ ମଧ୍ୟ ହେଉଛନ୍ତି ଜଣେ କମ୍ୟୁନିଷ୍ଟ । ତାଙ୍କ ଭାଷାରେ[୩],"ମୁଁ ନିଜକୁ କମ୍ୟୁନିଷ୍ଟ ମଧ କୁହେ ।" ହତଚକିତ ଲୁଇ ଫିସର କୁହନ୍ତି "ଓହୋଃ ନା, ଏପରି କୁହନ୍ତୁ ନାହିଁ । ଏହା ସାଂଘାତିକ ଯେ ଆପଣ ନିଜକୁ କମ୍ୟୁନିଷ୍ଟ କହୁଛନ୍ତି ।" ଅଥଚ କାର୍ଲ ମାର୍କ୍ସଙ୍କ ପ୍ରଣୀତ କ୍ୟାପିଟାଲର ପ୍ରଥମ ଖଣ୍ଡ, ଗାନ୍ଧୀ ପ୍ରଥମ ଥର ପଢ଼ିଲେ ଯେତେବେଳେ ତାଙ୍କୁ ବୟସ ହୋଇଥିଲା ୭୪, ଅର୍ଥାତ ୧୯୪୪ ମସିହାରେ, ବନ୍ଦୀ ଜୀବନ ଅତିବାହିତ କରୁଥିବା ବେଳେ । ଏହା ପଢ଼ି ସେ କହିଥିଲେ[୪], "ମୁଁ ଏହାଠାରୁ ଭଲ ଲେଖିପାରିଥାନ୍ତି, ଅବଶ୍ୟ ମୋ ପାଖରେ ଅଧ୍ୟୟନର ସେତିକି ଅବସର ଥିଲେ ଯେତିକି ମାର୍କ୍ସ ଉପଯୋଗ କରିଥିଲେ ।" ଏହା ସହିତ ସେ ଯୋଡ଼ିଥିଲେ, "ମାର୍କ୍ସବାଦ ଠିକ କି ଭୁଲ, ତାହାକୁ ମୁଁ ଗୁରୁତ୍ୱ ଦିଏନା । ମୁଁ କେବଳ ଏତିକି ଜାଣେ ଯେ ଗରିବ ଆଜି ପଦଦଳିତ । ସେମାନଙ୍କ ପାଇଁ କିଛି କରାଯିବାର ଆବଶ୍ୟକତା ଅଛି । ମୋ ପାଇଁ ଏହା ହେଉଛି ସ୍ୱତଃସିଦ୍ଧ (axiomatic)।" ମାର୍କ୍ସବାଦକୁ ସେ କିପରି ବୁଝିଥିଲେ ? ତାଙ୍କରି ଭାଷାରେ[୫], "ତେଣୁ, ଅର୍ଥନୈତିକ ସମାନତାର ପ୍ରକୃତ ଅର୍ଥ ହେଲା, 'ପ୍ରତ୍ୟେକକୁ ସେତିକି ଯେତିକି ତା'ର ଆବଶ୍ୟକ' । ଏହା ଥିଲା ମାର୍କ୍ସଙ୍କ ପରିଭାଷା । ଯଦି ଜଣେ ମଣିଷ ଦାବୀକରେ ଯାହା ଜଣେ ମଣିଷ, ତାର ସ୍ତ୍ରୀ ଓ ଚାରୋଟି ପିଲାଙ୍କର ଆବଶ୍ୟକତା, ତାହାହେଲେ ଏହା ଅର୍ଥନୈତିକ ସମାନତାର ଉଲଂଘନ ହେବ ।" ସେ ପ୍ରତ୍ୟାଖାନ କରୁଥିଲେ ଯୁକ୍ତିକୁ ଯେ ବଡ଼ଲୋକର ଆବଶ୍ୟକତା ସାଧାରଣ ଲୋକଠାରୁ ବେଶୀ । ସମାଜରେ ଅର୍ଥନୈତିକ ବୈଷମ୍ୟ ଓ ଶୋଷଣ ଦେଖି ଗାନ୍ଧୀ ବେଶ୍ ବିଚଳିତ ହେଉଥିଲେ । ତାଙ୍କରି ଭାଷାରେ[୬], "ଆଜି ଯେପରି ଧନୀ ଦରିଦ୍ର ମଧ୍ୟରେ ପାର୍ଥକ୍ୟ ଅଛି ତାହା ବେଶ କଷ୍ଟଦାୟୀ ଦୃଶ୍ୟ । ଗରିବ ଗ୍ରାମବାସୀ ବିଦେଶୀ ସରକାର ଦ୍ୱାରା ଶୋଷଣର ଶିକାର ହେଉଛନ୍ତି ଓ ନିଜ ଦେଶର ସହରବାସୀଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ମଧ । ସେମାନେ ଖାଦ୍ୟ ଉତ୍ପାଦନ କରୁଛନ୍ତି କିନ୍ତୁ ଭୋକିଲା ରହୁଛନ୍ତି । ସେମାନେ ଦୁଗ୍ଧ ଉତ୍ପାଦନ କରୁଛନ୍ତି ଅଥଚ ତାଙ୍କ ପିଲାଏ ଏହା ପାଉନାହାନ୍ତି । ଏହା ନିହାତି ଅପମାନଜନକ ଅଟେ । ପ୍ରତ୍ୟେକେ ସନ୍ତୁଳିତ ଆହାର ପାଇବା ଉଚିତ, ବାସୋପଯୋଗୀ ଗୃହ ପାଇବା ଉଚିତ, ନିଜ ପିଲାଙ୍କୁ ଶିକ୍ଷା ଦେବାର ସୁବିଧା ପାଇବା ଉଚିତ ଏବଂ ପାଇବା ଉଚିତ ସ୍ୱାସ୍ଥ୍ୟସେବା ।" କିନ୍ତୁ ଅର୍ଥନୈତିକ ସମାନତାକୁ ହାସଲ କରିବା ପାଇଁ ତାଙ୍କର ଓ ସମାଜବାଦୀ ସାମ୍ୟବାଦୀଙ୍କ ମାର୍ଗ ଭିତରେ ଫରକ କଣ ? ତାଙ୍କରି ଭାଷାରେ[୭], "ସମାଜବାଦୀ ଓ ସାମ୍ୟବାଦୀମାନେ କୁହନ୍ତି ଯେ ସେମାନେ ଆଜି ଅର୍ଥନୈତିକ ସମାନତା ପାଇଁ କିଛି କରିପାରିବେ ନାହିଁ । ଏହା ସପକ୍ଷରେ ସେମାନେ କେବଳ ପ୍ରଚାର ହିଁ କରିପାରିବେ ଏବଂ ଏହି ଲକ୍ଷ୍ୟରେ ସେମାନେ ବିଦ୍ୱେଷ ସୃଷ୍ଟି କରିବେ ଓ ଏହାକୁ ତୀବ୍ର କରିବେ । ସେମାନେ କୁହନ୍ତି ଯେ ଯେତେବେଳେ ରାଷ୍ଟ୍ର ଉପରେ ସେମାନଙ୍କର ନିୟନ୍ତ୍ରଣ ସ୍ଥାପିତ ହେବ ସେତେବେଳେ ସେମାନେ ସମାନତା ଲାଗୁ କରିବେ । କିନ୍ତୁ ମୋ ପରିକଳ୍ପନାରେ, ରାଷ୍ଟ୍ର ଲୋକଙ୍କର ଇଚ୍ଛାକୁ କାର୍ଯ୍ୟକାରୀ କରିବ, ସେମାନଙ୍କୁ ନିର୍ଦ୍ଦେଶ ଦେବ ନାହିଁ ବା ବାଧ କରିବ ନାହିଁ ନିଜ (*ରାଷ୍ଟ୍ର*) ଇଚ୍ଛାକୁ ମାନିବା ପାଇଁ । ମୁଁ ଅର୍ଥନୈତିକ ସମାନତା ଆଣିବି, ଅହିଂସା ବାଟରେ ଲୋକମାନଙ୍କୁ ମୋ ସହିତ ଏକମତ କରାଇ, ଘୃଣା ବିରୋଧରେ ପ୍ରେମର ଶକ୍ତିକୁ ଆଧାର କରି । ସମୁଦାୟ ସମାଜକୁ ମୋ ସହିତ ଏକମତ କରାଇବା ଯାଏ ମୁଁ ଅପେକ୍ଷା କରିବି ନାହିଁ, ସିଧାସଳଖ ମୋ ପାଖରୁ ଏହା ଆରମ୍ଭ କରିବି । ଏହା କହିବା ବାହୁଲ୍ୟ ଯେ ମୋ ପରିକଳ୍ପିତ ଅର୍ଥନୈତିକ ସମାନତା ମୁଁ ଆଣି ପାରିବି ନାହିଁ ଯଦି ମୁଁ ନିଜେ ପଚାଶଟି ମୋଟର ଗାଡ଼ି ବା ଦଶ ବିଘା ଜମିର ମାଲିକ ହୋଇଥାଏ । ସେଥିପାଇଁ ମୋ ନିଜକୁ ଦରିଦ୍ରତମ ବ୍ୟକ୍ତିର ସ୍ତରକୁ ଆଣିବାକୁ ପଡ଼ିବ । ଗତ ପଚାଶ ବର୍ଷଠାରୁ ଅଧିକ କାଳ ଧରି ମୁଁ ଏହା ହିଁ ଚେଷ୍ଟା କରୁଛି । ତେଣୁ ମୁଁ ଦାବୀକରେ ଯେ **ମୁଁ ଜଣେ ଶୀର୍ଷସ୍ଥାନୀୟ କମ୍ୟୁନିଷ୍ଟ,** ଯଦିଓ ଧନୀମାନେ ଯୋଗାଉ ଥିବା ଗାଡ଼ି

ଓ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ସୁବିଧା ସୁଯୋଗକୁ ମୁଁ ବ୍ୟବହାର କରେ । ସେମାନଙ୍କର ମୋ ଉପରେ କୌଣସି ଅଧିକାର ନାହିଁ, ଏବଂ ମୁଁ ମୁହୂ ର୍କ ମଧ୍ୟରେ ସେମାନଙ୍କୁ ଛାଡ଼ିଦେଇ ପାରେ ସାଧାରଣ ଲୋକଙ୍କର ସ୍ୱାର୍ଥ ଯଦି ଏହା ଆବଶ୍ୟକ କରେ ।" 'ଧନୀ ଦରିଦ୍ର ମଧ୍ୟରେ ପାର୍ଥକ୍ୟ' ଦେଖି ବ୍ୟଥିତ ଗାନ୍ଧୀ, ସମାଜରେ ଅର୍ଥନୈତିକ ସମାନତା ପାଇଁ ଆଗ୍ରହୀ ଗାନ୍ଧୀ, ଧନୀମାନଙ୍କଠାରୁ ଉପଲବ୍ଧ ସୁବିଧା ସୁଯୋଗ ଆଦିକୁ ଅକୁଣ୍ଠିତ ବ୍ୟବହାର କରିବା ଦର୍ଶାଏ ଯେ ଗାନ୍ଧୀ ଏକ ଧନୀକବର୍ଗର ଉପସ୍ଥିତିକୁ ସ୍ୱୀକାର କରୁଛନ୍ତି, ପ୍ରକାରାନ୍ତରେ ଅର୍ଥନୈତିକ ବୈଷମ୍ୟର ଉପସ୍ଥିତିକୁ ଗ୍ରହଣ କରୁନାହାନ୍ତି କି ?

ପ୍ରକୃତରେ ଗାନ୍ଧୀ ତ ୍ୱଗତ ଭାବେ ଧନୀକ ବର୍ଗର ବିରୋଧୀ ନଥିଲେ । ଗାନ୍ଧୀ ତ ବିଶ୍ୱାସ କରୁଥିଲେ ଯେ ଜଣେ ଯଦି ଧନୀ ହେଉଛି ସେ ତାହାର ବୁଦ୍ଧି ବଳରେ ହେଉଛି । ତାନହେଲେ ସେ କାହିଁକି ଭଗତ ସିଂହଙ୍କ ମୃତ୍ୟୁ ଦ୍ୱାରା ଉ ଜିତ ତାଙ୍କ ଅନୁଯାୟୀ ନୌଜୱାନ ସଭାର ଯୁବକମାନଙ୍କୁ କହିଥାନ୍ତେ[୭], "ତୁମେ ଯଦି ଚାହୁଁଛ ପୁଂଜିର ବିଲୋପ ବା ଚାହୁଁଛ ବି ଶାଳୀ ବା ପୁଂଜିପତିଙ୍କର ଉଚ୍ଛେଦ, ତୁମେ କଦାପି ସଫଳ ହେବ ନାହିଁ । ତୁମେ ଯାହା କରିବା ଦରକାର ତାହା ହେଉଛି ତୁମେ ପୁଂଜିପତିଙ୍କୁ ଶ୍ରମର ଶକ୍ତି ଦେଖାଇଦେବା ଦରକାର । ସେମାନେ ରାଜି ହେବେ ସେମାନଙ୍କର ଟ୍ରଷ୍ଟି ହେବା ପାଇଁ ଯେଉଁମାନେ ତାଙ୍କ ପାଇଁ ଖଟୁଛନ୍ତି । ମୁଁ ଶ୍ରମିକ ଓ କୃଷକ ପାଇଁ ଅଧିକା କିଛି ଚାହେଁ ନାହିଁ, ଚାହେଁ ସେମାନଙ୍କ ପାଖରେ ଯଥେଷ୍ଟ ଥାଉ ଖାଇବା ପାଇଁ, ବାସଗୃହ ରହିବା ପାଇଁ ଓ ବସ୍ତ୍ର ପିନ୍ଧିବା ପାଇଁ ଏବଂ ଆତ୍ମମର୍ଯ୍ୟାଦାର ଜୀବନ ଯାପନ ପାଇଁ ସାଧାରଣ ସୁବିଧା । ଏତିକି ବ୍ୟବସ୍ଥା ହୋଇଗଲେ, ସେମାନଙ୍କ ମଧରେ ଯିଏ ଅଧିକ ବୁଦ୍ଧିଆ, ସେ ଅନ୍ୟମାନଙ୍କ ଅପେକ୍ଷା ଅଧିକ ସମ୍ପ ି ଆହରଣ କରିବାରେ ସମର୍ଥ ହେବ ।.....ମୁଁ ଚାହେଁ ଧନୀ ତା'ପାଖରେ ଧନକୁ ଧରି ରଖୁ ଗରିବଙ୍କ ପାଇଁ ବା ସେମାନଙ୍କ ପାଇଁ ତ୍ୟାଗ କରିଦେଉ ।" ଭଗତସିଂହ ତାଙ୍କ ଅନୁଯାୟୀମାନଙ୍କୁ ମାର୍କ୍ସବାଦ ଭି ିରେ ଭାରତୀୟ ସମାଜ ଗଢ଼ିବା ପାଇଁ ଆହ୍ୱାନ ଦେଇଥିଲେ । ଅର୍ଥାତ୍ ଏକ ଏପରି ସମାଜ ଯେଉଁଠାରେ ଶ୍ରମର ଶୋଷଣପୂର୍ବକ ଘରୋଇ ବା ବ୍ୟକ୍ତିଗତ ସମ୍ପ ିର ଠୁଳିକରଣ ସମ୍ଭବ ହେବ ନାହିଁ । ୧୮୪୮ରେ ମାର୍କସ୍ ଓ ଏଙ୍ଗେଲସ୍‌ଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ପ୍ରସ୍ତୁତ Manifesto of the Communist Partyରେ (p.63) କୁହାଯାଇଛି[୮], "କମ୍ୟୁନିଷ୍ଟ ତ ର ସାରାଂଶ ଗୋଟିଏ ଧାଡ଼ିରେ ହେଉଛି: ଘରୋଇ ସମ୍ପ ିର ଉଚ୍ଛେଦ ।" କିନ୍ତୁ ଏହା କହିବା ବେଳେ ମାର୍କ୍ସ ଓ ଏଙ୍ଗେଲସ ସଚେତନ ଥିଲେ ଯେ ଏତଦ୍‌ଦ୍ୱାରା ଯେପରି କେହି ନ ବୁଝନ୍ତୁ ଯେ ସେମାନେ ସାଧାରଣ କାରିଗର, ଛୋଟ ଚାଷୀଙ୍କର ବ୍ୟକ୍ତିଗତ ସମ୍ପ ିର ଉଚ୍ଛେଦ ହେବା ଚାହାନ୍ତି । କାରଣ ଏହାକୁ ଶିଳ୍ପର ବିକାଶ ତ ଅନେକାଂଶରେ ଉଚ୍ଛେଦ କରି ଦେଇଛି ଓ କରୁଛି । ସେମାନେ ମଧ୍ୟ ନିଶ୍ଚିତ ଥିଲେ ଯେ ଶ୍ରମିକ ତାର ମଜୁରୀ (wage) ଦ୍ୱାରା ସମ୍ପ ି କରିପାରେ ନା । ଶ୍ରମିକର ଶ୍ରମ ହିଁ ପୁଂଜି (capital) ସୃଷ୍ଟି କରେ ଅର୍ଥାତ୍ ସମ୍ପ ି ସୃଷ୍ଟି ହୁଏ ମଜୁରିଆ ଶ୍ରମର ଶୋଷଣରେ । ସେମାନେ କୁହନ୍ତି[୯], "ତୁମେମାନେ ଆତଙ୍କିତ ହୋଇପଡୁଥିବ ଯେ ଆମେ ଘରୋଇ ସମ୍ପ ିର ଉଚ୍ଛେଦ ଚାହୁଁଛୁ । କିନ୍ତୁ ଆଜିର ସମାଜରେ ଜନସଂଖ୍ୟାର ୧୦ଭାଗରୁ ୯ଭାଗ ଲୋକଙ୍କର ଘରୋଇ ସମ୍ପ ି ଆଉ ନାହିଁ । ଯେଉଁ ଅଳ୍ପ କେତେଜଣଙ୍କର ଅଛି ତାହା ଏଇଥିପାଇଁ ଯେ ୧୦ଭାଗରୁ ୯ ଭାଗଙ୍କର ନାହିଁ । ତୁମେ ତେଣୁ ଆମକୁ ଗାଳି ଦେଉଛ ଯେତେବେଳେ ଆମେ ଘରୋଇ ସମ୍ପ ିର ଉଚ୍ଛେଦ ପ୍ରସ୍ତାବ ଦେଉଛୁ, ଯେଉଁ ଘରୋଇ ସମ୍ପ ି ଉତ୍ପନ୍ନ ହେବାର ଆବଶ୍ୟକୀୟ ସ ର୍ ହେଉଛି ଅଧିକାଂଶଙ୍କ ପାଖରେ ଏହା ନ ହେବା ।" ତେଣୁ "ସାମ୍ୟବାଦ କାହାରିକୁ ସମାଜ ଉତ୍ପାଦର (products of society) ଆହରଣ କ୍ଷମତାରୁ ବଂଚିତ କରେନା । ଏହା କେବଳ ତାକୁ ବଂଚିତ କରେ, ଅନ୍ୟର ଶ୍ରମକୁ ଶୋଷଣ କରିବାର କ୍ଷମତାରୁ ।"

ମାର୍କସୀୟ ସମାଜରେ ଶ୍ରମିକର ଶୋଷଣ କରାଯାଇ ସୃଷ୍ଟ ସମ୍ପ ିର ମାଲିକମାନଙ୍କର ସ୍ଥାନ ନାହିଁ ବୋଲି ଯେତେବେଳେ ସ୍ପଷ୍ଟ ଓ ପୁଂଜିର ଘରୋଇ ମାଲିକାନା ପ୍ରତି ଯେଉଁଠି ରହିଛି ବିରୋଧ, ସେତେବେଳେ ଗାନ୍ଧୀ ଘରୋଇ ସମ୍ପ ିର ମାଲିକାନାକୁ ବିରୋଧ କରନ୍ତି ନାହିଁ । ବରଂ ଦୃଢ଼ତାର ସହ କୁହନ୍ତି ଯେ ପୁଂଜିପତି ବା ବି ଶାଳୀ ବ୍ୟକ୍ତିର ଉଚ୍ଛେଦ କଦାପି ସମ୍ଭବ ନୁହେଁ । ଯେପରି ପୂର୍ବରୁ ଉଲ୍ଲେଖ କରାଯାଇଛି, ସେ ତ ବିଶ୍ୱାସ କରନ୍ତି ଯେ ଜଣେ ଅଧିକ ସମ୍ପ ି ହାସଲ କରିପାରୁଛି ତାର ବୁଦ୍ଧି ବଳରେ । କିନ୍ତୁ କିଏ ନିଶ୍ଚିତ କରିବ ଯେ ଏହି 'ବୁଦ୍ଧି'ରେ ଶ୍ରମ ଶୋଷଣର କୌଶଳ ନ ଥିବ ? ଯଦି ଥାଏ ତାହାହେଲେ ଗାନ୍ଧୀଙ୍କ ସ୍ୱୀକୃତ ଧନୀର ସ୍ଥାନ ମାର୍କ୍ସୀୟ ସମାଜରେ ସମ୍ଭବ ହୋଇପାରେ କି ?

ଅବଶ୍ୟ ଧନୀ-ଗରିବ ଥିବା ସମାଜରେ ଗାନ୍ଧୀ ଗରିବମାନଙ୍କଠାରୁ ଆଶା କରିଛନ୍ତି ଯେ ସେମାନେ ଧନୀମାନଙ୍କଠାରେ ବିଶ୍ୱାସ ରଖିବେ ଯେ ଯେଉଁ ସମ୍ପ ି ଧନୀମାନଙ୍କ ଅକ୍ତିଆରରେ ଅଛି ତାହା ଗରିବମାନଙ୍କ ପାଇଁ । ଅପର ପକ୍ଷରେ ସେ ଆଶା କରୁଥିଲେ ଯେ ଧନୀମାନେ ଏହି ବିଶ୍ୱାସକୁ ସମ୍ମାନ ଦେବେ । ଏହା ଗାନ୍ଧୀବାଦର ସାମାଜିକ-ଅର୍ଥନୈତିକ ଦିଗ ବୋଲି କେହି କେହି ଦାବି କରନ୍ତି ଓ ଏହାକୁ ଟ୍ରଷ୍ଟିସିପ (trusteeship) କୁହନ୍ତି । ଏହି ଆୟୋଜନକୁ ବୁଝାଇ ଗାନ୍ଧୀ କୁହନ୍ତି[୧୦], "ଧରାଯାଉ ମୁଁ ଉ ରାଧିକାରୀ ଭାବରେ ହେଉ ବା ଶିଳ୍ପ କି ବେପାର କରି ହେଉ, ଭଲ ପରିମାଣର ସମ୍ପ ି କରିପାରିଛି । ମୁଁ ନିହାତି ଜାଣିବା ଦରକାର ଯେ ଏହି ସମ୍ପ ି ମୋର ନୁହେଁ । କେବଳ ସେତିକି ମୋର

ଯାହା କୋଟି କୋଟି ସାଧାରଣ ଲୋକ ଏକ ସମ୍ମାନଜନକ ଜୀବନ ଧାରଣ ପାଇଁ ଆବଶ୍ୟକ କରନ୍ତି । ଅବଶିଷ୍ଟ ସମ୍ପତ୍ତି, ସମାଜର ଓ ସମାଜର ଜନମଙ୍ଗଳ କାର୍ଯ୍ୟରେ ନିବେଶ ପାଇଁ ।" ଗାନ୍ଧୀ ସ୍ୱୀକାର କରନ୍ତି[8], "ମୁଁ ଏହି ତତ୍ତ୍ୱ ଉପସ୍ଥାପନ କଲି ଯେତେବେଳେ ରାଜା-ଜମିଦାରଙ୍କ ସମ୍ପତ୍ତି ମାଲିକାନା ସମ୍ପର୍କରେ ସମାଜବାଦୀ ତତ୍ତ୍ୱ ଦେଶ ସମ୍ମୁଖରେ ରଖାଗଲା । ବିଶେଷ ସୁବିଧା ଉପଭୋଗ କରୁଥିବା ଏହି ଶ୍ରେଣୀ ବିଲୋପ ହେବାର ସମ୍ଭାବନା ଦେଖାଗଲା ।" କହିବା ବାହୁଲ୍ୟ ଯେ ଗାନ୍ଧୀଙ୍କର ଟ୍ରଷ୍ଟିସିପ (trusteeship) ତତ୍ତ୍ୱ ଏକ ପ୍ରତିକ୍ରିୟା ଥିଲା ଘରୋଇ ସମ୍ପତ୍ତି ଉଚ୍ଛେଦର ପ୍ରସ୍ତାବ ବହନ କରୁଥିବା ସମାଜବାଦୀ ତତ୍ତ୍ୱ ବିରୋଧରେ । ସେ ଯେପରି ରାଜା-ଜମିଦାରଙ୍କୁ କହୁଥିଲେ[9], "ତୁମ ସମ୍ପତ୍ତି ତୁମ ପାଖରେ ରହିବ କିନ୍ତୁ ତୁମେ ତୁମ ନିଜକୁ ଶ୍ରମିକ ସ୍ତରକୁ ଖସାଇ ଆଣ ।" ଅନ୍ୟ ପଟେ ଶ୍ରମିକକୁ କହୁଥିଲେ ତୁମେ ବୁଝିବା ଉଚିତ ଯେ ତୁମେ ତୁମ ଶ୍ରମର ଯେପରି ମାଲିକ ତା'ଠାରୁ କମ ଧନୀ ତା ସମ୍ପତ୍ତିର ମାଲିକ । ଅବଶ୍ୟ ଗାନ୍ଧୀ ସଚେତନ ଥିଲେ ଯେ ତାଙ୍କର ଟ୍ରଷ୍ଟିସିପ୍ ତତ୍ତ୍ୱକୁ ଅମଳ କରିବା ସହଜ ନୁହେଁ ଯଦିଓ ବୌଦ୍ଧିକ ସ୍ତରରେ ଏହାକୁ ବୁଝିବା କଷ୍ଟ ନୁହେଁ । ତେବେ ଏହି ତତ୍ତ୍ୱକୁ ବୈଧାନିକ ଆଇନ (statute) କରି କାର୍ଯ୍ୟକାରୀ କରାଯାଇପାରେ କି? ଗାନ୍ଧୀ କୁହନ୍ତି[10] , "ଧରାଯାଉ ଭାରତ ଆସନ୍ତାକାଲି ଏକ ସ୍ୱାଧୀନ ରାଷ୍ଟ୍ରରେ ପରିଣତ ହେଲା, ସବୁ ପୁଂଜିପତିଙ୍କୁ ସୁଯୋଗ ମିଳିବ ବିଧିସିଦ୍ଧ ଟ୍ରଷ୍ଟି ହେବା ପାଇଁ । କିନ୍ତୁ ଏପରି ବୈଧାନିକ ଆଇନକୁ ଉପରୁ ଲଦି ଦେବା ଉଚିତ ନୁହେଁ । ଏହା ତଳୁ ଆସିବା ଉଚିତ । ଯେତେବେଳେ ଲୋକେ ଟ୍ରଷ୍ଟିସିପର ନିହିତାର୍ଥ (implications)କୁ ବୁଝିବେ ଏବଂ ଏଥିପାଇଁ ବାତାବରଣ ପରିପକ୍ୱ ହେବ ସେତେବେଳେ ଲୋକେ ନିଜେ ଏହିପରି ଆଇନକୁ ପ୍ରଚଳନ କରିବା ଆରମ୍ଭ କରିବେ ଗ୍ରାମ ପଂଚାୟତ ସ୍ତରରୁ । ଏହିଭଳି ଜିନିଷ ତଳୁ ଆସିଲେ ଡୋକିବା ସହଜ ହୁଏ । ଉପରୁ ଆସିଲେ ଏହା ଏକ ଜଡଭାର (dead weight.) ହୋଇଯିବାର ରହିଛି ସମ୍ଭାବନା । " ଗାନ୍ଧୀଙ୍କର ଟ୍ରଷ୍ଟିସିପ ତତ୍ତ୍ୱର କାର୍ଯ୍ୟକାରିତାରେ ଗରିବର ଭୂମିକା ଉପରେ ହିଁ ଯେ ଅଧିକ ଗୁରୁତ୍ୱ ଦିଆଯାଇଛି ଏହି ଧାରଣା ହେବା ଅସ୍ୱାଭାବିକ ନୁହେଁ ଗାନ୍ଧୀଙ୍କର ଉପରୋକ୍ତ ବକ୍ତବ୍ୟମାନଙ୍କରୁ ।

ଅର୍ଥନୈତିକ ସମାନତା ହାସଲ କରିବା ପାଇଁ ଘରୋଇ ସମ୍ପତ୍ତିର ଉଚ୍ଛେଦ ମାର୍କ୍ସଙ୍କର ପ୍ରସ୍ତାବ ହୋଇଥିବା ବେଳେ, ଗାନ୍ଧୀଙ୍କର ପ୍ରସ୍ତାବ ହେଉଛି ଟ୍ରଷ୍ଟିସିପ । ଗାନ୍ଧୀ ତାଙ୍କ ପ୍ରସ୍ତାବିତ ଟ୍ରଷ୍ଟିସିପ ଅହିଂସା ଉପରେ ଆଧାରିତ ବୋଲି ଧାରଣା ଦେଉଥିବାବେଳେ ମାର୍କ୍ସଙ୍କ ପ୍ରସ୍ତାବ ହିଂସା ଆଧାରିତ ବୋଲି ମନେ କରିଛନ୍ତି । ମାର୍କ୍ସବାଦ ସହିତ ତାଙ୍କର ଭିନ୍ନମତ ଥିବା ସତ୍ତ୍ୱେ , ଶ୍ରେଣୀ ସଂଘର୍ଷର ସମାଧାନ ଦିଗରେ କମ୍ୟୁନିଷ୍ଟଙ୍କର ପ୍ରସ୍ତାବଠାରୁ ଭିନ୍ନ ପ୍ରସ୍ତାବ ରଖୁଥିବା ସତ୍ତ୍ୱେ, ଗାନ୍ଧୀ ଯେ ନିଜକୁ କମ୍ୟୁନିଷ୍ଟ ବୋଲି ଦାବି କରନ୍ତି, ଓ ତାହା ପୁଣି ଶୀର୍ଷସ୍ଥାନୀୟ କମ୍ୟୁନିଷ୍ଟ, କାରଣ ସେ ନିଜକୁ ଦରିଦ୍ରତମ ଲୋକଟିର ସ୍ତରକୁ ଆଣିବାକୁ ପଚାଶ ବର୍ଷ ଧରି ଚେଷ୍ଟା କରି ଆସୁଛନ୍ତି । ଏହି କାରଣଟିକୁ ମାର୍କସବାଦରେ ଦୀକ୍ଷିତ କମ୍ୟୁନିଷ୍ଟମାନେ ହାଲୁକାରେ ନେବେ ନାହିଁ ନିଶ୍ଚୟ ।

ବ୍ୟବହୃତ ଉପାଦାନ ସୂଚୀ

୧.Mahatma, D.G.Tendulkar, Publications Division, vol. 4, p.54

୨. Gandhism-the doom for untouchables, in What Congress and Gandhi have done to the Untouchables ,. B.R. Ambedkar , 1945

୩. Mahatma, D.G.Tendulkar, Publications Division, vol. 7, p. 160

୪. Mahatma, D.G.Tendulkar, Publications Division, vol. 6, p.235

୫. Mahatma, D.G.Tendulkar, Publications Division, vol. 7, p.47

୬. Mahatma, D.G.Tendulkar, Publications Division, vol. 7, p.48

୭. Mahatma, D.G.Tendulkar, Publications Division, vol. 3, p.75

୮. Manifesto of the Communist Party , K.Marx anf F. Engels, Progress Publishers, Moscow, 1967, p.63

୯. Manifesto of the Communist Party, K.Marx anf F. Engels, Progress Publishers, Moscow, 1967, pp.65-66(

୧୦. Harijan, 3-6-1939, p. 145; Theory of Trusteeship | Trusteeship : by M.K. Gandhi (Complete Book Online), https://www.mkgandhi.org/trusteeship/chap02.htm